

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто лінгвокультурологічний підхід до вивчення іноземної мови. Визначено його основні принципи, охарактеризовано методи навчання, показано переваги і недоліки. З'ясовано, що лінгвокультурологічний підхід відображає сучасні вимоги до викладання іноземної мови і спрямований на опанування лінгвістичними знаннями і комунікативними вміннями разом із комплексом культурологічних знань. Встановлено, що лінгвокультурологічний підхід передбачає формування лінгвокультурологічної компетенції.

Ключові слова: лінгвокультурологічна проблема, лінгвокультурологічний підхід, лінгвокультурологічна компетенція, мовне середовище, культура, білінгвізм.

В статье рассмотрен лингвокультурологический подход к изучению иностранного языка. Определены его основные принципы, охарактеризованы методы обучения, показаны преимущества и недостатки. Выяснено, что лингвокультурологический подход отражает современные требования к преподаванию иностранного языка и позволяет студентам овладеть лингвистическими знаниями и коммуникативными умениями вместе с комплексом культурологических знаний. Определено, что лингвокультурологический подход предполагает формирование лингвокультурологической компетенции.

Ключевые слова: лингвокультурологическая проблема, лингвокультурологический подход, лингвокультурологическая компетенция, языковая среда, культура, билингвизм.

An article reveals the linguocultural approach of studying of foreign language. The main principles, methods of training, their advantages and disadvantages have proven. The linguistic and cultural approaches reflect the contemporary requirements for teaching of foreign language .The linguocultural competence is determined by the linguocultural approach.

Key words: linguocultural problem, linguocultural approach, linguocultural competence, language environment, culture, bilingualism.

Однією з головних проблем мовознавства на сучасному етапі є відображення взаємодії мови і культури. Поняття культури, в широкому сенсі, включає в себе спосіб життя людей протягом багатьох століть, їх світогляд, фундаментальні цінності й релігійні переконання, духовну історію, а також літературу, музику, живопис та інші види мистецтв. Мова й культура не можуть існувати одне без одного. Матеріальна й духовна культура втілюються в мові. Реальний світ через мислення, осмислення за допомогою мови відбивається в словесній формі.

Кожна мова відображає історію, традиції, звичаї, суспільну свідомість, релігію і спосіб життя того соціуму, де він формується. Мова може передавати як колективні особливості націй і народів, так і індивідуальне, специфічне сприйняття реальної картини світу окремими особистостями. Роль мови у формуванні й становленні особистості величезна.

Мова єднає людину з навколишнім світом, відображає її світогляд і знаходиться в постійному діалозі з культурою. Лауреат Нобелівської премії американський економіст Дуглас Норт визначає культуру, як передачу від одного покоління до іншого факторів, що впливають на поведінку [2, ст.

223]. Дані фактори, ціннісні орієнтації складаються відповідно до життєвих умов, зміна яких веде до зміни цінностей.

Предмет вивчення як мови, так і культури – це соціум та окрема особистість. Мова й культура впливають на формування мовних особливостей індивіда, на процес комунікації і на соціалізацію особистості. Гуманізація і гуманітаризація системи освіти веде до того, що мова розглядається не тільки як основний засіб комунікації, а й як спосіб пізнання цінностей інших народів і культур. Вивчення іноземної мови через призму культури лежить в основі лінгвокультурологічного підходу, який відображає сучасні вимоги до викладання іноземної мови і дозволяє студентам отримати лінгвістичні знання, комунікативні вміння та навички разом з комплексом культурологічних знань. У межах цього підходу об'єктом навчання є культура, а мова стає допоміжним засобом отримання інформації [6, ст. 108].

У сучасному світі вивчення іноземних мов стає особливо актуальним. Перш за все, цьому сприяють процеси глобалізації. За визначенням американського соціолога Р. Робертсона, - це зростаючий вплив міжнародних чинників на соціальне життя окремої країни. До таких факторів належать: зміна чисельності населення Землі; міграція, завдяки якій змінюються національні склади колективів, що стають інтернаціональними; інтеграція світової економіки, інвестиції в економіку інших країн; проблеми екології та здоров'я, які не можуть вирішуватися без співпраці з міжнародним співтовариством; розширення політичних, культурних і торгових зв'язків; вплив засобів масової інформації на процеси в міжнародній політиці; стрімке поширення знань і новітніх інформаційних технологій.

Тісне взаємопроникнення і переплетення економіки, політики, культури та комунікативних зв'язків сприяють вивченню іноземних мов. Міжкультурні знання, вміння і навички стають причиною ефективною соціалізації та конкурентної здатності фахівців у сучасному світі. З'являються й нові мотивації: міжнародні зв'язки та контакти, професійні стажування, навчання за кордоном, туристичні подорожі, можливість читати

и дивитися твори світової культури в оригіналі, вивчати публікації про новітні технології та розробки в науковій літературі, спілкування в соціальних мережах з представниками різних країн. Враховуючи це, метою навчання іноземної мови на даному етапі є:

1) формування вмотивованої особистості, здатної брати участь в міжкультурній комунікації;

2) виховання громадянина світу (який знає й любить свою рідну культуру, але розуміє й сприймає культуру інших народів) толерантного у спілкуванні з представниками інших національностей;

3) дистанціювання від «етноцентризму» до «космополітизму».

У процесі вивчення іноземної мови враховуються національно-культурні особливості представників різних народів, лінгвістичні здібності студентів, їх особистісні якості, мотивація, сфера майбутньої діяльності.

Встановлено, що лінгвокультурологічний підхід передбачає формування лінгвокультурологічної компетенції – системи знань про культуру та сукупності вмінь і навичок оперувати цими знаннями в умовах конкретної мовної ситуації. Формування лінгвокультурної компетенції студентів у процесі вивчення іноземної мови здійснюється на всіх етапах опанування мови і пов'язане з засвоєнням культурно детермінованих аксіологічних принципів, які є типовими для тієї лінгвокультури, в межах якої функціонує мова, що вивчається [3, ст. 91].

Багаторічний досвід роботи з представниками арабських країн показує, що вони орієнтовані лише на східну культуру, і, за рідкісним винятком, не мають уявлення про світову культуру й мистецтво.

Знайомство студентів з традиціями, особливостями та історією світової культури - одне з головних завдань викладача на початковому етапі вивчення мови як іноземної. З огляду на менталітет, створюючи сприятливий клімат у міжособистісних стосунках, викладач підвищує якість навчального процесу, сприяє оптимізації оволодіння українською чи російською мовою як іноземною.

Головними труднощами в процесі вивчення іноземної мови є те, що студентам доводиться перебудовувати своє мислення, звичну картину світу, переносити в свою свідомість поняття й реалії з іншого життя та культури. Це є основним недоліком лінгвокультурологічного підходу у навчанні іноземців у новому полікультурному середовищі. Студенти, відчуваючи вплив чужого середовища, неохоче змінюють звички й уподобання стосовно харчування, важко долають непростий шлях адаптації до самостійного вирішення побутових проблем, звикають до специфіки навчання й способу життя, звичаїв країни, де вони отримують фахову освіту протягом кількох років. Їм доводиться постійно все порівнювати, дивитися на свою культуру й мову іншими очима, що завжди викликає дискомфорт, часом агресію.

Окрім прагматичного аспекту викладачі мають враховувати ще й гуманістичний, що сприяє кращому розумінню поведінки представників іншої культури та є основним принципом лінгвокультурологічного підходу до вивчення іноземної мови у мовному середовищі. Живе спілкування, співчуття, співпереживання зближує носіїв мови та студентів у суто людському плані й допомагає встановленню тісного зв'язку між мовою та її носієм, а також дозволяє безболісно сприймати цінності нерідного соціуму, засвоювати первинні знання в різних сферах національної культури країни навчання.

Навчання української/російської мови як іноземної - це двосторонній процес, де не тільки студенти отримують нову інформацію, а й викладачі вивчають культуру, традиції, особливості поведінки, релігійні та національні свята, страви національної кухні країн, з яких приїхали студенти. Знання цих особливостей викладачем допомагає взаємозбагаченню і взаєморозумінню між усіма суб'єктами навчального процесу, а також, формує інтерес і повагу до іншої нації, її мови, культури й історії. Ця причетність, збагачена лінгвокультурними знаннями, допомагає оволодінню усіма видами мовленнєвої діяльності в різних сферах спілкування. Якщо не враховувати хоча б один з цих аспектів, можуть виникати певні непорозуміння, конфліктні ситуації, які

неодмінно заважатимуть ефективній співпраці колективу під час вивчення мови як іноземної.

Одним з лінгвокультурологічних аспектів навчання мови є невербальні способи спілкування між носіями різних мов і культур. Знання жестів, міміки, поз, дистанції, допустимої в особистому мовному контакті, а також ситуативність комунікації: що сказати, де, кому і як, дозволяють краще зрозуміти національно-культурні особливості представників інших народів і уникнути конфліктів усередині інтернаціональних колективів на початковому етапі навчання.

Дослідженнями доведено, що для більш швидкого та кращого оволодіння іноземною мовою студентам необхідно спілкуватися з людьми даної мовної групи та ознайомлюватися з регіоном, де вони проживають і навчаються. Саме живе спілкування дає можливість забезпечити необхідний результат і сприяти засвоєнню мовленнєвих навичок у студентів- іноземців.

Викладачами української/російської мови як іноземної навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян «УМСА» використовуються різні методи та способи популяризації культури країни навчання, а саме:

1) екскурсії до різних міст України, ознайомчі, літературні, тематичні; до міських музеїв; шкіл та інших навчальних закладів;

2) засідання мовного клубу «Меридіани дружби», присвячені святам, які відзначають в країні проживання, знайомлять іноземців з історією та культурою;

3) знайомство студентів з сімейними традиціями, обрядами і важливими подіями в житті українських людей;

4) знайомство з національним одягом, українською кухнею, майстер-класи з приготування традиційних страв;

5) використання відео- й аудіоматеріалів (фільми про Україну, Київ, Полтаву, УМСА тощо), що наочно демонструють лінгвокультурологічну реальність.

б) використання соціальних мереж (зокрема Facebook), де в процесі ситуативного спілкування пояснюються студентам тонкощі гумору, каламбури, прислів'я або афоризми, рекомендуються невеликі тексти і відео психологічного і повчального характеру.

Все це викликає інтерес і допомагає іноземцям адаптуватися в новому мовному середовищі, зазвичай, у неофіційній та довірливій формі, коли встановлюється особистісний контакт між кожним студентом та викладачем-партнером, який сприймається як старший друг.

Партнерство й співробітництво в умовах підготовки іноземців до вступу до закладів вищої освіти України тісно пов'язані зі знанням іноземних мов. Володіння двома або кількома мовами збагачує людину додатковими знаннями інших культур і можливістю вільно спілкуватися. Беззаперечно, будь-яка спільнота потребує білінгвів як посередників між своєю та чужою культурами, тому таким важливим на початковому етапі вивчення мови є партнерство.

Створення атмосфери навчальної групи, коли цінність персони не заперечує значущості оточуючих людей, навколишнього суспільного життя, сприяє подоланню психологічного бар'єру, розвиває комунікабельність, значно полегшує процес вивчення іноземної мови. Партнерство на пізнавально-комунікативному та професійно-діяльнісному рівнях гарантує вдале співробітництво.

Однак, слід зазначити, що останнім часом глобалізація, міграційні процеси, різні міжнародні та політичні чинники витісняють російську мову як мову міжнародного спілкування. На сьогодні більшість країн світової спільноти в міжнародному спілкуванні послуговуються англійською. Російська мова, в цьому сенсі, зберігає свої позиції лише на територіях колишніх радянських республік. Щодо України, якій завжди були притаманні явища білінгвізму, й на сьогодні використовується російська мова, зокрема, в центральній, східній частині, на півдні. Останнім часом українська мова не лише декларативно, а й фактично стала домінуючою у закладах освіти і

більшості сфер публічного спілкування. Російською переважно говорять люди старшого віку, молодь, особливо з вищою освітою, спілкується українською мовою.

З огляду на те, що в українських вишах продовжують здобувати фахову освіту громадяни Узбекистану, Туркменістану, Азербайджану, викладання російської мови як іноземної залишається актуальним.

Таким чином, у рішенні основних лінгвокультурологічних завдань і формуванні міжкультурних компетенцій доцільно використовувати комунікативно-когнітивні підходи до вивчення української й російської мови як іноземної, а саме:

1) навчання моделей мовної поведінки в різних комунікативних ситуаціях;

2) використання соціокультурного аспекту професійного мовного дискурсу;

3) підбір граматичного і лексичного матеріалу емпатійного характеру для розвитку мовлення, так як подібний контекст впливає на емоції й почуття студентів і сприяє кращому зануренню в культурологічні особливості соціуму;

4) концептуалізація лексико-граматичного матеріалу для підготовки до навчання в різних професійних сферах;

5) розуміння й прийняття іншомовної картини навколишнього світу.

З огляду на це, в процесі вивчення української/російської мови як іноземної саме партнерство й співробітництво всіх учасників освітнього процесу в умовах підготовки іноземних громадян до вступу в заклади вищої освіти України забезпечує отримання бажаних результатів та формування лінгвокультурологічної компетенції.

Список використаної літератури:

1. Алёхина С. В. Национально-культурологический аспект лингвистической подготовки студентов-иностранцев в вузах Украины / С. В.

Алехина, А. В. Межжерина // Проблеми теорії і методики викладання філологічних дисциплін: зб. наук. праць. – К.: КМУЦА, 1998. – С. 51 – 55.

2. Воробьев В. В. Лингвокультурология: (теория и методы). - М. : Изд-во рос. ун-та дружбы народов, 1997. - 331 С.

3. Гайдученко Л. В. Формування лінгвокультурної компетенції студентів в процесі вивчення іноземних мов на матеріалі афористичних та пареміологічних текстів / Л. В. Гайдученко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. - 2010. - Вип. 17. - С. 90-97.

4. Дікунова О. А. Лінгвокультурологія як інтегрована галузь мовознавства : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / упоряд. і бібліогр. ред. О. А. Дікунова; за ред. Г. М. Віняр / Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету. – Кривий Ріг, 2017. – 38 с.

5. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. М.: ЧеРо, 2003. — 349 с.

6. Савчак І. Лінгвокультурологічний підхід до навчання іноземної мови фахівців з міжнародних відносин / І. Савчак // Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2016. – № 4.

7. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. - М.: Слово, 2000. – 264 с.